

- system]. Retrieved from: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/30215/1/Pidkaminnyi%20I.M._Kreatyvnyi%20menedzhment.pdf [in Ukrainian].
19. Prodius, O.I. (2012). Kreatyvnyi menedzhment yak zaporuka suchasnoho efektyvnoho upravlinnia [Creative management as a pledge of modern, effective management]. *Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal – Economics: realities of time. Scientific Journal*, 2(3), 67-72. Retrieved from: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/n4-5.html> [in Ukrainian].
20. Svydruk, I.I. (2012). Kreatyvnyy menedzhment: navch. posibnyk [Creative management: manual]. Kyiv, Tsentр uchbovoyi literatury [in Ukrainian].
21. Khotyashева, O.M. (2006). Innovatsionnyi menedzhment [Innovative management]. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].

Kostyuchenko O. V. Creative components of making managerial decisions in the creative management system. In the article on the basis of integration and generalization of features of the interpretation of creative management defined: its essential characteristic – creativity as an integrative, complex property of the individual, which allows you to quickly navigate in a changing environment, to effectively select the conditions, methods and means, strategies and tactics that are optimal for each individual case, successful implementation, as well as realize the creative components of the process of solving creative and managerial tasks. The psychological tools, methods-strategies of realization of creativity in the creative processing of received information, preparation and acceptance of creative and managerial decisions in the conditions of lack of information and time deficit are singled out. Interdependence, functional interconnection, interdependence of the system of creative management and creative components of preparation and making of managerial decisions are revealed.

Keywords: management, creative management, creativity, managerial activity, manager, managerial decision, management decision making, creative methods.

Отримано 22.03.2018

УДК 159. 954

Латиш Наталія Михайлівна

ПРОЯВИ ПЕРЦЕПТИВНО-МИСЛЕННЄВИХ СТРАТЕГІЙ В КОНСТРУКТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Латиш Н. М. Прояви перцептивно-мисленнєвих стратегій в конструктивній діяльності молодших школярів. В статті здійснено аналіз емпіричного дослідження перцептивно-мисленнєвих стратегій в конструктивній діяльності учнів молодшого шкільного віку. Показано, що задум зароджується як образ-орієнтир, який містить у собі загальний план та засоби його реалізації. Процес формування задуму пов'язаний з композиційним розміщенням, впорядкуванням, інтеграцією елементів у створюваному образі. Подальше формування задуму полягає в уточненні образу, яке відбувається під впливом різних вражень та в результаті ідентифікації з проміжним продуктом діяльності, в результаті чого першочерговий образ змінюється іншим. І кінцевий результат – практична реалізація задуму, що проявляється в остаточному оформленні малюнку. Функціонування перцептивно-мисленнєвих стратегій творчого конструювання в графічній діяльності молодших школярів відбувається через трансформацію зорових образів, починаючи від праобразу до образу-рішення; процес пошуку організовується і реалізовується здебільшого стратегією аналогізування, рідше комбінування і реконструювання.

Ключові слова: конструктивна діяльність, задум, перцептивно-мисленнєва стратегія, аналогізування, комбінування, реконструювання, молодший шкільний вік.

Латыш Н. М. Проявления перцептивно-мыслительных стратегий в конструктивной деятельности младших школьников. В статье осуществлен анализ эмпирического исследования перцептивно-мыслительных стратегий в конструктивной деятельности учеников младшего школьного возраста. Показано, что замысел зарождается как образ-ориентир, который включает в себя общий план и средства его реализации. Процесс формирования замысла связан с композиционным размещением, упорядочиванием, интеграцией элементов в образе, который создается. Дальнейшее формирование замысла состоит в уточнении образа, которое происходит под влиянием различных впечатлений и в результате идентификации с промежуточным продуктом деятельности, в результате чего изначальный образ замещается другим; и конечный результат – практическое воплощение замысла, которое проявляется в окончательном оформлении рисунка. Функционирование перцептивно-мыслительных стратегий творческого конструирования в графической деятельности младших школьников осуществляется через трансформацию зрительных образов, начиная от праобраза, заканчивая образ-решением; процесс поиска организуется и реализуется в преобладающем большинстве стратегией аналогизирования, реже комбинирования и реконструирования.

Ключевые слова: конструктивная деятельность, замысел, перцептивно-мыслительная стратегия, аналогизирование, комбинирование, реконструирование, младший школьный возраст.

Вступ. Сучасна система освіти спрямована на виховання творчої особистості, що, в свою чергу, обумовлює інтенсивний пошук ефективних засобів виявлення та розвитку творчих можливостей учнів. В умовах формування сучасного освітнього простору з'являється необхідність в такій результативності навчання, яка характеризується не лише сумою засвоєних знань та умінь, але й готовністю учня початкової школи до успішного розв'язання як учбових задач, так і творчих, що обумовлює необхідність раннього розвитку творчого мислення молодших школярів.

В сучасних дослідженнях, здійснених під керівництвом В.О. Моляко, неодноразово зазначається, що необхідність адаптації до постійнозмінюваних реалій середовища з метою вирішення різноманітних завдань і самореалізації передбачає готовність саме до творчого сприймання інформації. Адже сприймання відіграє важливу роль у процесі взаємодії людини з оточуючим світом. А творчі перцептивні процеси є важливою складовою мисленнєвої діяльності, оскільки образи та поняття, які при цьому формуються, визначають структуру розв'язання нової задачі, стратегію її розв'язання [4; 7].

Вихідні передумови. Стосовно вивчення специфіки творчого сприймання в дитячому віці в руслі стратегіально-діяльнісної теорії творчості, розробленої В.О.Моляко, здійснено ряд досліджень. Проведено дослідження особливостей творчого сприймання різного роду інформації дітьми дошкільного віку (І.М. Біла, Н.А. Ваганова, Ю.А. Гулько) [4] та дослідження особливостей творчого сприймання й формування спостережливості у дітей молодшого шкільного віку (Н.В. Медведева) [4].

Метою нашої статті є аналіз проявів перцептивно-мисленнєвих стратегій в конструктивній діяльності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Дослідниками зазначається, що молодший шкільний вік характеризується певними кількісними та якісними змінами процесу сприймання. Зокрема зростає швидкість перебігу процесу сприймання, збільшується кількість сприйнятих об'єктів, сприймання стає більш довільним, цілеспрямованим і категорійним процесом. Сприймаючи нові предмети і явища, учні відносять їх до певної категорії об'єктів і чим старші

учні початкових класів, тим більша роль у їх сприйманні належить формі, зростає точність розрізнення форм предметів. Молодші школярі широко використовують форму для впізнання і порівняння предметів навіть у тих випадках, коли вони не знають назви форми [1; 2; 3].

Практична діяльність з геометричними фігурами є важливим засобом розвитку наочно-дійового і наочно-образного мислення, тих типів мислення, які переважають в дітей молодшого шкільного віку. В процесі розв'язування конструктивних задач, де стимульним матеріалом є конструктор з геометричних форм, відбувається активне використання і закріплення набутих на уроках математики знань і умінь в нових умовах, відбувається формування вмій перетворювати об'єкт за заданими умовами, відповідно до функціональних властивостей і параметрів об'єкту, впізнавати і виокремлювати геометричні фігури, відбувається формування елементарних навичок побудови.

Особливості проявів перцептивно-мисленнєвих стратегій в конструктивній діяльності молодших школярів ми вивчали в процесі розв'язування творчих графічних задач, де стимульним матеріалом є геометричні фігури та графічні зображення однієї та різної кількості крапок. Досліджуваними були учні першого класу.

Отже, інструментарієм для об'єктивації перцептивно-мисленнєвих стратегій творчого конструювання молодшими школярами було два блоки завдань. Зокрема, перший блок завдань: «Крапка», «Дві крапки», «Три крапки», «Багато крапок» передбачав створення малюнку, коли на аркуші паперу було зображено одну, дві, та три та багато крапок. Учням ставились запитання: а) Що це? б) На що схоже, в) Що ти можеш домалювати до цього зображення? Матеріалом для виконання завдання були бланки з зображенням крапки, двох крапок, трьох крапок, багатьох крапок та олівці, ручки (на вибір).

Другий блок завдань передбачав роботу з конструктором, до складу якого входили геометричні фігури різного кольору та розміру. Учням ставилось завдання створити конструкцію за власним задумом, назвати її.

Аналіз результатів першого блоку завдань (одна та різна кількість крапок) показав, що чим менша кількість крапок зображено на аркуші, тим рідше крапка стає певним «стартовим» механізмом в ході створення малюнку. У першому завданні, коли учням пропонувався аркуш паперу із зображенням однієї крапки, то більша частина учнів (56%), створюючи малюнок, ніби не помітили крапку, вона не стала елементом створеного малюнку і на запитання експериментатора «Що це?», «На що схоже?» відповідали, що то просто крапочка, чи кружечок. Нами було зафіксовано 44% учнів, коли зображення крапки стало основним орієнтиром при створенні малюнку. Наприклад, досліджувана П. домалювала до крапки квітку ромашку; досліджуваний Т. намалював море з рибами, пляж, сонце і далеко в небі летить літак (зображення крапки); а досліджуваний М. намалював черепаху, а крапка послугувала «пусковим» механізмом у створенні візерунку на панцері у черепахи.

Можна констатувати, що коли учні включають крапку у створення конструкції (малюнку), то здебільшого спостерігається орієнтація в учнів на круглу форму крапки, тобто задум формується на основі структурного конструювання. Наприклад, центр квітки, центр візерунку на панцері у черепахи і т.п. Проте нами спостерігалися прояви структурно-функціонального конструювання, коли, наприклад, досліджуваний крапку визначив як літак, який летить далеко в небі і потім включив його в композицію відпочинку на морі.

У переважної більшості учнів, коли перед ними представлено зображення однієї крапки в процесі формування задуму створюваної конструкції домінуючими проявилися суб'єктивні орієнтири емоційного характеру, тобто при створенні малюнку учень орієнтується не на зовнішній стимул (зображення крапки), а на власні вподобання чи переживання.

Коли учням було запропоновано аркуш паперу із зображенням трьох крапок, то основна частина учнів при створенні малюнку включила їх у створене зображення. Причому, коли крапки розміщувались на папері горизонтально, то зображення на малюнку часто були прямокутної чи овальної форми. Наприклад, «Собачка» з довгим тулубом, «Удав», «Велика цукерка», «Гармата», «Літак», «Шоколадка», «Змія» і т.п. Лише 20% учнів частково включили зображення крапок у свій малюнок. Наприклад, досліджувана Т. почала домальовувати до крапки грибочок, а потім захопилася створенням малюнку і на дві інші крапки вже не звернула увагу.

Коли на аркуші паперу крапки розміщувались ніби вершини трикутника, то 44% учнів поєднали ці крапки однією лінією і до трикутника домальовали різні елементи, в результаті чого вийшли малюнки, такі як «Морква», «Ракета», «Палатка», «Груша», «Шапочка» і т.п.; 40% учнів лише частково включили зображення крапок у свій малюнок.

Це дає нам підстави вважати, що коли перед дітьми зображення вже трьох крапок, які мислено можна з'єднати прямою лінією (горизонтальне розміщення крапок), або трьох крапок, які можна з'єднати в трикутник (зображення точок нагадують вершини трикутника), формування задуму на початковому етапі відбувається у напрямку структурної побудови, запропоновані зображення крапок сприймаються у взаємозв'язку. Коли ж діти не поєднують крапки у єдине зображення, а сприймають кожен крапку окремо, то формування задуму відбувається під дією пізнавальної та емоційної сфери.

Можна сказати, що коли учням демонструвалось зображення трьох крапок, то при створенні конструкції на перший план виступає орієнтація на зовнішній стимул (зображення крапок) і процес формування задуму здебільшого відбувається з орієнтацією на ту структуру, яку задає відповідне розміщення крапок (пряма лінія або трикутник). Було зафіксовано також категорію учнів, в яких в процесі формування задуму конструкції проявилось домінування суб'єктивних орієнтирів емоційного характеру, причому окремі конструкції не завжди можуть бути поєднані за змістом в одну композицію, а просто відображають певні вподобання чи переживання досліджуваного.

Коли учням було запропоновано аркуш паперу із зображенням багатьох крапок, то переважна більшість учнів (70%) при створенні малюнку намагались включити в створене зображення всі крапки. При чому, 35% учнів з'єднали лінією крапки, розміщені в крайній частині аркуша, створивши при цьому ніби рамку, а потім продовжували малювати.

Отже, при розв'язуванні першого блоку завдань (одна крапка, три крапки, багато крапок) в учнів першого класу спостерігались наступні особливості: коли на аркуші паперу було зображення лише однієї крапки, то найменша кількість учнів використала крапку як елемент свого малюнка. Здебільшого учні ігнорували зображення крапки і малюнок виконували без урахування графічного зображення, орієнтуючись на власні вподобання чи переживання. В тих учнів, які включили крапку у створення конструкції, здебі-

льшого формування задуму відбувалось з орієнтацією на структурне конструювання, рідше структурно-функціональне конструювання. Коли ж на аркуші паперу були зображені три крапки з різним розміщенням на папері, то створюючи малюнок, учні використовували всі крапки як елементи в зображенні малюнку найактивніше. Також була категорія учнів, які задіяли не всі крапки в своєму зображенні. У процесі виконання завдання, коли на аркуші паперу було зображено велику кількість крапок, то переважна більшість учнів включають їх як елементи зображення.

Це свідчить про те, що дефіцит (одна крапка) і надлишок (велика кількість крапок) подання графічних зображень створюють дещо негативний вплив на ефективне виконання творчих завдань. Запитання експериментатора (Що це? На що схоже? Що ти можеш домалювати до цього зображення?), коли дітям пропонувалось бланки, часто ігноруються, учні створюють свої малюнки без урахування інструкції.

В ході активної зображувальної діяльності й завдяки самій діяльності у дітей формується здатність створювати власні задуми. Задум зароджується як образ-орієнтир, який містить у собі загальний план та засоби реалізації; в ньому закладено не досить чітке, проте цілісне уявлення про те, як буде виглядати кінцеве зображення. Подальше формування задуму пов'язане з композиційним розміщенням, впорядкуванням, інтеграцією елементів у створюваному образі. Трансформація задуму полягає у зміні образу, яка відбувається під впливом різних вражень, та в результаті ідентифікації з проміжним продуктом діяльності, в результаті чого першочерговий образ замінюється іншим. І кінцевий результат – практична реалізація задуму, що проявляється в остаточному оформленні малюнку.

Другий блок завдань передбачав роботу з геометричним конструктором, до складу якого входили круг, трикутник, квадрат різного кольору та розміру. Учні ставились до завдання створити конструкцію за власним задумом та назвати її.

Як зазначає В. О. Моляко, в задачі на конструювання, як правило, містяться вимоги до створюваних конструкцій, перш за все, в плані побудови структури, якій притаманні певні функціональні властивості [11, с. 66]. Весь процес формування задуму – це пошук відповідних структур і функцій аж до того моменту, коли у розв'язуючого з'являється більш чи менш вагома суб'єктивна впевненість у тому, що якась структура чи функція повинна відповідати вимогам умови задачі [11, с. 63].

Здійснений нами аналіз процесу розв'язування запропонованих задач молодшими школярами, дозволив виокремити *основні підходи до створення конструкцій* в залежності від реалізації запропонованих елементів конструювання:

а) *структурне конструювання*, коли орієнтиром для побудови шуканих конструкцій є геометрична форма елементів конструктора, створюється аналогічна з минулого досвіду конструкція за структурою;

б) *функціональне конструювання*, коли геометричні форми стають динамічними орієнтирами, учень, розв'язуючи задачу, виходить на оперування елементами, що служать аналогами функцій;

в) *структурно-функціональне конструювання*, коли конструкція створюється шляхом поєднання як структурних, так і функціональних ознак.

Так, наприклад у досліджуваного В. при створенні задуму майбутньої конструкції *головним орієнтиром* є тваринка, яку він бачив по телевізору,

переглядаючи мультфільм. Він створює, так би мовити, *структурний аналог* фантастичної тварини, яка йому сподобалась. Конструкція створюється шляхом структурного конструювання, оскільки здійснюється оперування структурними властивостями елементів конструктора. Прикладом того, що головним орієнтиром у створенні задуму майбутньої конструкції є *функціональна ознака* може бути “Гострозубка” досліджуваного Р., який відзначає, що ця тварина не схожа на інших. В неї має бути гарний слух (будує вухо), вона має швидко пересуватися, тому ноги в неї ніби колеса (будує ноги у вигляді коліс), гострий хвіст, яким вона захищається і може навіть вбити (великий хвіст у вигляді трикутника). Вона живе в лісах і харчується рослинами. Нами також було зафіксовано випадки, коли задум щодо майбутньої конструкції створюється в результаті *комбінування* як *структурних*, так і *функціональних* ознак. Так, наприклад, при створенні конструкції “Собаки-робота” у досліджуваного Г. головним орієнтиром виступає улюблена тварина – собака та якості улюбленого героя – робота Термінатора. В процесі комбінування структурних і функціональних ознак він створює неіснуючу собаку-робота, передні лапи якого такі міцні, що можуть пробивати стіни, також в нього немає хвоста і він може рухатись лише на двох лапах (ногах).

Проводячи аналіз процесу розв’язування експериментальних задач досліджуваними, можна так охарактеризувати основні етапи конструктивної діяльності:

1. Ознайомлення з умовою задачі є початковим етапом виникнення задуму майбутньої конструкції. На цьому етапі досліджуваний намагається до визначити умову задачі, з’являються деякі асоціації, образи, так звані праобрази, які пов’язані з попереднім досвідом, набутим запасом знань та вражень. Так, отримавши від експериментатора завдання, учень знайомиться з зображенням на папері чи конструктором, зважає, що нагадують запропоновані елементи конструктора (геометричні фігури), що можна з них побудувати.

2. На етапі розуміння умови задачі вихідні її умови трансформуються в шукані і відповідно до цих умов здійснюється цілеспрямований пошук елементів конструювання, що відповідають умовам задачі. Діяльність дітей на цьому етапі характеризується мисленнєвим оперуванням образами чи елементами конструктора або їх практичним маніпулюванням і досліджуваний приймає рішення щось конструювати чи намалювати, з’являється певна ідея щодо побудови конструкції чи малюнку, проте вона ще досить нечітка.

3. Формування первинного задуму здійснюється на основі теоретичного і практичного досвіду розв’язуючого задачу і характеризується виникненням образа-орієнтира. Досліджуваний приймає рішення щодо побудови конструкції чи малюнку, орієнтуючись більшою мірою або на форму елементів конструктора, або проекцією задуму стають власні вподобання та переживання.

4. Формування остаточного задуму є етапом, на якому здійснюється перехід від створених в образному плані задумів до практичного конструювання з геометричних форм і характеризується розвитком початкового образа-орієнтира в провідний образ, що включає загальні уявлення про кінцевий продукт діяльності. Подальше уточнення і вдосконалення задуму відбувається в ході практичного конструювання і характеризується все більшою конкретизацією і розвитком початкового образа-орієнтира. Співставлення отриманого результату з наміченим стимулює діяльність дітей, направляє подальший пошук, активізує ди-

тячу уяву. Наприклад, досліджуваний Г.Д. створює конструкцію «Відпочинок на морі». Він будує «сонце», «водний мотоцикл», «моторний катер». Потім, подумавши, приймає рішення добудувати ще «пляж із парасольками».

5. Кінцевий розв'язок характеризується практичним втіленням остаточного конструктивного задуму.

В процесі конструювання дитина застосовує певну мисленнєву стратегіальну тенденцію. У стислому виді їх можна охарактеризувати наступним чином:

стратегіальна тенденція аналогізування – визначається як мисленнєві дії, що пов'язані з пошуком різного роду схожості. Це побудова конструкції, коли форми виступають аналогами як структур (створення конструкції, аналогічної за структурою) так і побудова конструкції, коли форми стають динамічними орієнтирами (створення аналога за функціональними ознаками);

стратегіальна тенденція комбінування – визначається нами як використання та поєднання структурних і функціональних ознак різноманітних об'єктів та механізмів для побудови нової конструкції чи створення малюнку. Це може бути у найпростішому варіанті об'єднання елементів конструктора або поєднання декількох конструкцій єдиною ідеєю;

стратегіальна тенденція реконструювання – це побудова конструкції чи створення малюнку з акцентом зробити щось незвичне, неіснуюче, чи зробити навпаки. Це створення конструкції незвичної форми із незвичними функціональними можливостями.

В ході нашого дослідження нами було виокремлено три рівні проявів перцептивно-мисленнєвих стратегій творчого конструювання в графічній діяльності молодших школярів:

1) *низький*, коли конструювання чи створення малюнку спрямоване на пошук дуже близьких аналогів. При такому конструюванні будується досить проста конструкція з мало розробленим попереднім планом щодо майбутньої конструкції чи взагалі конструювання відбувається шляхом спроб і помилок.

Прикладом може бути конструкція досліджуваного А., який створює конструкцію «Кораблик» в результаті поєднання трьох трикутників, конструкцію «Будинок», з'єднавши квадрат і трикутник. Задум щодо створення конструкції в нього виникає в процесі маніпулювання з елементами конструктора, шляхом спроб і помилок, без попереднього плану.

2) *середній*, в основі якого лежать мисленнєві тенденції до пошуку аналогів та до комбінаторних дій. В ході такого конструювання досліджувані намагаються створити конструкцію, що є аналогом з минулого досвіду, але при цьому відбувається досить детальне поєднання елементів конструкції (будинок з вікнами, дверима, димоходом), або відбувається смислове поєднання декількох досить простих за побудовою конструкцій (створення сюжетної композиції). В процесі реалізації задуму відбувається деталізація конструкції чи ж декілька простих конструкцій між собою поєднуються за змістом.

Наприклад, досліджуваний О. створює конструкцію «Собачка», яка є аналогом з минулого досвіду і при цьому вона є його улюбленою твариною. В ході конструювання досліджуваний намагається досить чітко передати його структуру (голову, шию, хвіст, лапи, тулуб), використовуючи прийоми стикування та накладання елементів конструкції для відтворення уявлюваного образу.

3) *високий*, коли спостерігаються тенденції до пошуку аналогів, часом досить віддалених, та до комбінаторних дій. В процесі такого конструювання

чи малювання створюється конструкція чи малюнок з високим рівнем складності, із достатньою деталізацією, оригінальна й осмислена учнем. В ході такого конструювання відбувається поєднання структур та функцій складових елементів. Як правило, учень конструює сюжетну композицію, в якій окремі конструкції відтворено досить детально і вони пов'язані між собою за змістом.

Прикладом такого рівня може бути конструкція досліджуваного Р., який побудував «Космічну станцію» детально сконструювавши ракету (корпус з крилами, ілюмінатори), пункт спостереження (будівля з круглими дверима), пункт зберігання зброї, планети. Ідея щодо створення даної конструкції виникає на основі зацікавленості учнем космічною тематикою. Для реалізації свого задуму він шляхом стикування та накладання геометричних форм досить чітко і детально відображує структуру виниклої в уяві космічної станції.

В процесі розв'язування творчих графічних задач на всіх етапах нами було зафіксовано здебільшого прояви мисленнєвої стратегії аналогізування: діти у своїх зображеннях орієнтуються на певним чином відтворення попереднього досвіду, емоційні переживання (діти, які приїхали із зони АТО, зображують військові події в темному кольорі), відтворення якогось бажання, мрії чи ігор (навіть якщо це фантастичний герой, то він запозичений з комп'ютерних ігор чи мультфільмів).

Висновки. В ході активного конструювання й завдяки самій діяльності у дітей формується здатність створювати власні задуми. Задум зароджується як образ-орієнтир, який містить у собі загальний план та засоби реалізації; в ньому закладено не досить чітке, проте цілісне уявлення про те, як буде виглядати кінцеве зображення. Процес формування задуму пов'язаний з композиційним розміщенням, впорядкуванням, інтеграцією елементів у створюваному образі. Подальше формування задуму полягає у зміні образу, яка відбувається під впливом різних вражень, та в результаті ідентифікації з проміжним продуктом діяльності, в результаті чого першочерговий образ замінюється іншим; кінцевий результат – практична реалізація задуму, що проявляється в остаточному оформленні малюнку.

Функціонування перцептивно-мисленнєвих стратегій творчого конструювання в графічній діяльності молодших школярів відбувається шляхом трансформації зорових образів, починаючи від праобразу до образу-рішення; процес пошуку організовується і реалізовується здебільшого стратегією аналогізування, рідше комбінування та реконструювання. Виокремлено три рівні функціонування перцептивно-мисленнєвих стратегій: низький (коли конструювання чи створення малюнку спрямоване на пошук дуже близьких аналогів), середній (конструювання чи створення малюнку відбувається на основі аналогізування та комбінування), високий (конструювання чи створення малюнку відбувається на основі комбінування та пошуку віддалених аналогів, реконструювання).

Виділено три категорії учнів відповідно до «стартового механізму» при розв'язуванні запропонованих завдань: 1) коли в процесі побудови конструкцій домінуючою виявляється орієнтація на зовнішній стимул, тобто форму або колір геометричної фігури (найбільша кількість учнів); 2) коли вибудовується конструкція шляхом аналогізування на основі власного досвіду, вихідні умови задачі трансформуються в шукані умови під дією впливів на дитину із внутрішнього світу; 3) коли в процесі побудови конструкцій з геометричних фігур домінуючою виявляється комбінована орієнтація як на специфіку стру-

ктури наявних елементів конструктора, так і на мотиваційну складову (найменша кількість учнів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Косма Т. В.* Мислення учнів молодшого шкільного віку / Т.В. Косма. – К. : Радянська школа, 1968. – 205 с.
2. *Люблінська Г. О.* Дитяча психологія / Г. О. Люблінська. – К. : Вища школа, 1974. – 355 с.
3. *Менчинская Н. А.* Проблемы обучения, воспитания и психического развития ребёнка : избр. психол. труды / Н. А. Менчинская; под ред. Е. Д. Божович. – М. : Изд. Московского психолого-социального института; Воронеж : Изд. НПО «МОДЭК», 2004. – 512 с. (Серия «Психологи России»).
4. *Моляко В. О.* Психологічні закономірності творчого сприймання інформаційних індикаторів реальності : монографія / В. О. Моляко, І. М. Біла, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. – К., 2015. – 144 с. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10364/>
5. *Моляко В. А.* Творческая конструкторология (пролегомены) / В. А. Моляко. – К. : Освіта України, 2007. – 388 с.
6. *Парамонова Л. П.* Теория и методика творческого конструирования в детском саду : учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 192 с.
7. Творча діяльність в ускладнених умовах / [Моляко В.О., Коваленко А.Б., Семиченко В.А., Третяк Т.М. та ін.]; за загальною ред. В.О.Моляко. – К. : Освіта України, 2007. – 308 с.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. *Kosma T. V.* My`sleniya uchniv molodshogo shkil`nogo viku / T.V. Kosma. – K. : Radyans`ka shkola, 1968. – 205 s.
2. *Lyublins`ka G. O.* Dy`tyacha psy`hologiya / G. O. Lyublins`ka. – K. : Vy`shha shkola, 1974. – 355 s.
3. *Menchinskaya N. A.* Problemy obucheniya, vospitaniya i psihicheskogo razvitiya rebyonka : izbr. psihol. trudy / N. A. Menchinskaya; pod red. E. D. Bozhovich. – M. : Izd. Moskovskogo psihologo-social'nogo instituta; Voronezh : Izd. NPO «MODEHK», 2004. – 512 s. (Seriya «Psihologi Rossii»).
4. *Moliako V. O.* Psykholohichni zakonomirnosti tvorchoho spryimannia informatsiinykh indykatoriv realnosti : monohrafiia / V. O. Moliako, I. M. Bila, N. A. Vahanova [ta in.] ; za red. V. O. Moliako. – K., 2015. – 144 s. Rezhym dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/10364/>
5. *Molyako V. A.* Tvorcheskaya konstruktologiya (prolegomeny) / V. A. Molyako. – K. : Osvida Ukrainy, 2007. – 388 s.
6. *Paramonova L. P.* Teoriya i metodika tvorcheskogo konstruirovaniya v detskom sadu : uchebnoe posobie dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenij. – M. : Izdatel'skij centr «Akademiya», 2002. – 192 s.
7. Tvorcha diialnist v uskladnennykh umovakh / [Moliako V.O., Kovalenko A.B., Semychenko V.A., Tretiak T.M. ta in.]; za zahalnoiu red. V.O.Moliako. – K. : Osvida Ukrainy, 2007. – 308 s.

Latysh N. M. Perceptive-mental strategies' displays in the junior pupils' constructive activity. The article analyzes the empirical research of perceptive-mental strategies in the junior pupils' constructive activity. It is shown that the project is initiated as an image-reference point, including the general plan and means of its implementation. The project forming process is related with compositional arrangement, ordering, and integration of elements in the image that is being created. Further project's formation consists in refining the image, which occurs under the influence of various impressions and as a result of identification with the intermediate product of activity, as a result of which the initial image is replaced by another; and the final result is a

practical embodiment of the project, which displays in the final design of the drawing. Creative constructing perceptive-mental strategies' functioning in the graphic activity of junior pupils is carried out through the transformation of visual images, starting from the praimage, ending with an image-solution; the search process is organized and implemented in the prevailing majority of the analogizing strategy, less commonly combining and reconstructing.

Keywords: constructive activity, project, perceptive-mental strategy, analogizing, combining, reconstruction, junior school age.

Отримано 19.06.2018

УДК 159.9.015

Мазяр Олег Васильович

ТВОРЧІСТЬ У ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОМУ ВИМІРІ

Мазяр О. В. Творчість у психотерапевтичному вимірі. Теоретичною основою дослідження є уявлення про бінарний принцип психічної організації людини (отождествлення нетотожних емоційних та когнітивних елементів). Порушення бінарної природи психіки стає причиною і подальшою умовою невротичного розвитку особистості. Відновлення психічної рівноваги може відбуватися за принципами дезабсурдизації, тривіальної абсурдизації, творчої абсурдизації особистості. Творчість є процесом поетапної зміни циклів абсурдизації і дезабсурдизації психічних одиниць, що отримують унікальну конфігурацію і високу продуктивність. Особливого значення набуває процес множення абсурду, результати якого є нетривкими, а відтак такими, що потребують нестереотипного повторення.

Ключові слова: творчість, абсурд, невроз, психоз, психотерапія, стратегія, інтуїція, раціональність.

Мазяр О. В. Творчество в психотерапевтическом измерении. Теоретической основой исследования является представление о бинарном принципе психической организации человека (отождествление нетождественных эмоциональных и когнитивных элементов). Нарушение бинарной природы психики становится причиной и последующим условием невротического развития личности. Восстановление психического равновесия может происходить по принципу дезабсурдизации, тривиальной абсурдизации, творческой абсурдизации личности. Творчество является процессом поэтапного изменения циклов абсурдизации и дезабсурдизации психических единиц, которые получают уникальную конфигурацию и высокую продуктивность. Особое значение приобретает процесс умножения абсурда, результаты которого являются нестойкими, а потому нуждающимися в нестереотипном повторении.

Ключевые слова: творчество, абсурд, невроз, психоз, психотерапия, стратегия, интуиция, рациональность.

Вступ. Творчість, з-поміж того, що є однією з найбільш вагомих складових діяльності цілого ряду професій, вважається ефективним засобом психотерапії. При цьому творчість розглядають як у системі психотерапії (найповніше творчість інтегрована в арт-терапію), так і в опозиції до класичних форм психотерапії. Однак в обох випадках процесуальні і результуючі характеристики психотерапевтичного аспекту творчості аналізуються поза системою раціонального пояснення. Психологічна допомога визначається здебільшого положеннями психоаналітичної та мистецької методології, що гур-